

Др Дара Миленовић¹

О НЕКИМ ПИТАЊИМА УПРАВЉАЊА АКЦИОНАРСКИМ ДРУШТВОМ

Апстракт

Акционарско друштво је правно лице и као такво субјект у праву. Оно самостално располаже својом имовином, која је правно одвојена од имовине његових чланова (власника) и самостално одговара за преузете обавезе. Власници друштва (акционари) су увек изван друштва, а друштво оснивају да би његовим пословањем остварили корист - добит. Друштвом управљају његови власници (акционари). Управљачка права власници акционарског друштва остварују преко одређених органа - скупштине и управног одбора друштва. Пошто су животно заинтересовани да друштво успешно послује, то запослени учествују у управљању друштвом у складу са Законом и статутом. Законом је на општи начин уређено питање врсте, органа предузећа и одређена њихова правна природа, чијим радом треба да се допринесе остваривању циља оснивања друштва - добит.

Кључне речи: *акционарско друштво, акционари, мањински акционари, запослени, органи друштва.*

Увод

Акционарско друштво је правно лице и као такво самостални субјект у праву. Оно самостално располаже својом имовином, која је правно одвојена од имовине његових чланова (власника), и самостално одговара за преузете обавезе. Власници друштва (акционари) су увек изван друштва, а друштво оснивају да би његовим пословањем остваривали корист - добит. За конституисање и функционисање акционарског друштва, као типичног представника друштва капитала, персоналне одлуке његових чланова нису битне, већ је битан само капитал друштва.

Као и код сваког предузећа, у акционарском друштву постоји тројство, и то: власници друштва (акционари), запослени у друштву (радни колектив) и стручни тим (управа друштва). Све ове три структуре заинтересоване су за успешно пословање друштва, а

¹ редовни професор Правног факултета у Нишу

његов заједнички циљ је да друштво својим пословањем оствари добит. Власници друштва желе да његовим пословањем обезбеде максималну дивиденду. Запосленима у друштву одговара да раде у успешном предузећу, у коме им не прети опасност да могу остати без посла због његовог лошег пословања, и у коме остварују одговарајуће плате. Управа друштва успешним пословањем друштва потврђује своју стручност, професионалност и квалитет у обављању управљачке функције у друштву, што су од ње и очекује с обзиром на њено место и значај у организационој структури акционарског друштва према Закону о предузећима (у даљем тексту ЗОП). Успешно пословање и остваривање добити друштва може бити услов да чланови управе обезбеде стимулативну накнаду, ако је то предвиђено статутом друштва (чл. 269. ст. 1. ЗОП).

Питању управљања акционарским друштвом посвећена је значајна пажња у нашем Закону о предузећима. Приликом уређивања управљања акционарским друштвом, наш законодавац је имао у виду правила којима је ово питање уређено у кодификацијама земаља са развијеним акционарством и акционарским правом. Питање управљања предузећем, па и акционарским друштвом, у нашем Закону о предузећима од 1996. године је уређено са много више одредаба и прецизније него што је то био случај у Закону о предузећима од 1988. године. Приликом уређивања управљања акционарским друштвом пошло се са два основна начела. Прво, предузећем управљају власници, односно представници власника сразмерно проценту власништва над предузећем - сразмерно броју акција које поседују (чл. 58. ЗОП). Друго, запослени учествују у управљању акционарским друштвом у складу са одредбама закона и статута друштва (чл. 82. ЗОП). Увођењем овог начела у наш правни систем, отклоњена је могућност постојања конфликтности рада и капитала, а која је била присутна у Закону о предузећима од 1988. године. Према Закону од 1998. године, власничким типом предузећа управљало се само на основу капитала. Од воље оснивача (власника) акционарског друштва зависила је позиција запослених у управљању друштвом, јер је питање учешћа радника у управљању друштвом уређивано у аутономној основи. Своју основну функцију - стицање добити, акционарско друштво може остваривати само неопходном сарадњом капитала и рада. Капитал се може оплодити делатношћу рада. Законом о предузећима је установљено начело о учешћу запослених у управљању власничким типом предузећа и одређени су минимални законски гарантовани стандарди партиципација, док је утврђивање осталих питања значајних за учешће радника у управљању друштвом препуштено аутономној регулативи.

С обзиром на значај питања управљања акционарским друштвом, предмет наше пажње ће бити одредбе којима су утврђени: 1) положај власника, запослених у друштву и управе у управљању друштвом; и 2) унутрашња организација акционарског друштва (органи акционарског друштва).

1. Положај власника (акционара), запослених у друштву и управе друштва у управљању друштвом

1.1. Положај власника друштва (акционара)

Акционарским друштвом управљају његови власници (акционари) - лица која су уложила средства у друштво приликом његовог оснивања, или лица која су након оснивања друштва стекла удео у друштву. Уплатом акције једно лице постаје акционар. Акција гласи на део основног капитала друштва и имаоцу (акционару) даје право чланства у друштву, односно права која из тог чланства произилазе. У праву акционарских друштава важи начело, да се под истим условима са свим акционарима мора једнако поступати (начело равноправности). Ово начело је прихваћено и у нашем праву. Законом о предузећима (чл. 223.) је изричито предвиђено да су акционари са акцијама исте врсте и класе, једнаке номиналне вредности, равноправни. Равноправност акционара исте врсте и класе мора бити поштована код повећања основног капитала друштва (чл. 248. ст. 1 ЗОП), код смањења основног капитала друштва (чл. 309. ст. 1. ЗОП), код номиновања резерви на акционаре и укључивања у основни капитал друштва, код распореда ликвидационе масе и сл. Куповином обичне акције, акционар, поред осталих права (право на учешће у добити друштва и право на део ликвидационе масе), стиче право на учешће у управљању друштвом. Право на учешће у управљању друштвом, као једно од основних права акционара, инволвира читав низ права (право гласа, право избора органа, право избора у органе, право надзора, право увида у пословне књиге, право побijaња одлука органа друштва, право на деривативну тужбу, право информисања). Власници друштва - акционари учествују у управљању друштвом сразмерно броју акција које поседују (чл. 58. ЗОП). Свака акција даје право гласа у скупштини друштва сразмерно њеној номиналној вредности (чл. 221. ст. 1. ЗОП). У нашем праву, сходно начелу равноправности акционара, забрањено је издавање тзв. плуралних акција. Плуралне акције дају право на већи број гласова у односу на номиналну вредност акција.

Управљачка права власници акционарског друштва остварују преко одређених органа - скупштине и управног одбора друштва.

У правној теорији, као и у пракси, начину управљања акционарским друштвом приговара се да се заснива на начелу мајоризације. Власник односно власници који поседују пакет од 51% акција једног друштва имају у друштву доминантан положај. Они одлучују у скупштини друштва и доносе одлуке којима се максимално штите њихови интереси, а којима су угрожени интереси акционарске мањине по капиталу. Опасност од мајоризације не може се искључити, али се може ублажити. Постоји више начина да се то учини на аутономној основи. Прво, статутом може бити предвиђено максимирање броја гласова појединог акционара, без обзира на број акција које поседује. Нпр., статутом може бити предвиђено да ниједан акционар не може располагати са више од 10 гласова, без обзира на номиналну вредност купљених акција. Друго, статутом друштва може се условити учешће на скупштини поседовањем одређеног броја акција (нпр., на 50 акција један глас). У овом случају, статутом треба омогућити удруживање акционара ради достизања предвиђеног лимита и избор заједничког представника у скупштини друштва.

Имајући у виду природу акционарског друштва (погодан организациони облик удруживања капитала ради прикупљања већих износа потребних ради оставаривања пословних подухвата и, по правилу, већи број власника друштва - акционара), поставља се питање заштите тзв. мањинских акционара (мањински по капиталу и броју гласова у скупштини друштва). Без посебне заштите, лица која су у могућности да у друштво уложе скромна средства тешко да ће се определити за куповину акција друштва. У интересу је самог друштва, али и већинског акционара, да у друштво привуче и лица са мањим улозима. У том смислу, питање заштите мањинских акционара (мањинских по капиталу и броју гласова у скупштини друштва) је значајно и актуелно питање не само у упоредном праву, већ и у нашем праву. Велики број одредаба Закона о предузећима посвећен је уређивању овог питања. Имајући у виду ове одредбе, може се закључити да се заштита акционара у нашем праву остварује на више начина.

Прво, акционар или акционари који имају или представљају најмање десетину основног капитала друштва, или статутом одређени мањи део, могу покренути поступак пред надлежним судом ради накнаде штете против чланова управе друштва који су донели одлуку којом се наноси штета друштву, ако такав поступак није покренула скупштина друштва (чл. 73. ст. 2. ЗОП). Тужба за накнаду

штете (деривативна тужба) може бити подигнута само ако су преходно исцрпљена правна средства унутар друштва (обраћање скупштини), осим у законом предвиђеним случајевима (нпр., у случају хитности). Имовинска одговорност чланова за штету коју својим одлукама или пропуштањем нанесу друштву уређена је на императивној основи. Накнада штете досуђена на основу деривативне тужбе припада друштву, а тужилац (мањински акционар) има право на накнаду судских трошкова од друштва. Пре подизања деривативне тужбе, мањински акционар ће добро размишљати о испуњености услова за њено подизање, јер у случају да његов тужбени захтев не буде усвојен, он ће сносити судске трошкове.

Друго, у случају да је орган друштва донео незакониту одлуку, акционар, односно акционари који имају или представљају најмање десетину основног капитала друштва, или статутом одређени мањи део, могу покренути поступак пред надлежним судом за поништај одлуке коју сматрају незаконитом (чл. 79. Ст. 2 ЗОП). Право на поништај (побијање) незаконитих одлука органа друштва је уређено на императивној основи. По тужби против незаконите одлуке органа друштва, суд може: 1) поништити оспорену одлуку и тако онемогућити да она производи правна дејства; 2) обавезати доносиоца на измену одредаба статута, оедносно других општинх аката на основу којих је донета незаконита одлука.

Треће, акционари имају право да буду обавештени о раду и пословању друштва (чл. 86. ЗОП). Право на информисање је индивидуално право установљено законом, а остварује се на начин уређен статутом. У вршењу овог свог значајног права, акционари имају следећа овлашћења: 1) право увида у пословне књиге друштва; 2) право да постављају питања одређеним органима друштва; и 3) право да им се на постављена питања писмено одговори. У случају спречавања вршења права на информисање, оно се може реализовати уз помоћ суда, јер остваривање овог права представља битан чинилац демократизације акционарског друштва.

Четврто, према Закону о предузећима (чл. 150. стр. 2), скупштину сазивају: управни одбори (примарни сазивач), а у случајевима утврђеним Законом надзорни одбор и мањински акционари (секундарни сазивачи). То значи да скупштину акционарског друштва, по правилу, сазива управни одбор. Мањински акционари могу захтевати од других овлашћених сазивача да сазову скупштину, ако то не учини управни одбор. У том случају акционар, односно акционари који имају или представљају најмање десетину основног капитала друштва, или статутом одређени мањи део, могу захтевати од овлашћених сазивача да сазову скупштину, а ако они то не

учине у законом прописаном року могу и сами сазивати седницу скупштине. Ако се седница скупштине по захтеву мањинских акционара на одржи због опструкције већинских акционара, друштво је дужно да од акционара који су тражили сазивање скупштине откупи њихове акције, ако то они захтевају (чл. 251. ЗОП).

Мањински акционари имају право да, у року од осам дана од дана сазивања скупштине, писмено захтевају од управног одбора да одређено питање уврсти у дневни ред скупштине, уз навођење разлога (чл. 252. ст. 5. ЗОП).

Пето, статутом друштва може се предвидети да акционари друштва који имају мањински део у друштву могу имати члана управног одбора. Уношење овог права у статут друштва може бити подстицајно за власнике скромног капитала да исти уложе у акционарско друштво.

Шесто, у случају спајања или припајања акционарских друштва, Законом о предузећима (чл. 431.) је предвиђена посебна заштита акционара који се противе спровођењу статусне промене. У том смислу, акционари матичног, односно зависног друштва имају право да од матичног друштва траже: да им откупи акције, или да замени њихове акције за акције матичног друштва, или да им замени акције с правом гласа у приоритетне акције без права гласа. Они могу своје акције продати и на тржишту. У циљу потпуне заштите интереса ових акционара, Законом о предузећима им је дато право вођења судског спора у вези са одређивањем цене по којој ће се вршити замена акција зависних друштва за акције матичног друштва (индивидуална тужба).

Наведеним правилима Закона о предузећима створен је правни оквир који обезбеђује неопходну равнотежу права већинских и мањинских акционара. Већински акционари морају водити рачуна не само о својим интересима, већ и о интересима мањинских акционара који су уложили свој, додуше скромни, капитал у акционарско друштво.

1.2. Положај запослених

Запослени у акционарском друштву су животни заинтересовани да друштво успешно послује. Само у друштву које успешно послује они не морају стрепети за посао, а њихове плате ће бити задовољавајуће. У том смислу, власници друштва - акционари и запослени у друштву сарађују и заједнички доприносе успеху друштва. Обе стране (власници и запослени) су мотивисани истим циљем - успешности друштва у пословању и остваривању његовог основног

циља - стицање добити. Акционари (власници) управљају друштвом по основу својине над друштвом. Запоследни учествују у управљању друштвом у складу са Законом и статутом друштва (чл. 82. ЗОП). Поставља се питање: шта је то партиципација запослених у управљању друштвом? У управном праву² термин "партиципација запослених" се користи у три основна значења, и то: 1) партиципација запослених у управљању (decision - making); 2) партиципација радника у расподели добити (profit sharing); и 3) партиципација радника у својини (stock ownership). Партиципација запослених у управљању друштвом може да се остварује на различите начине, и то: путем институционалних облика и путем неинституционалних облика. Под институционалним облицима подразумевају се трајни системски облици партиципације који су, преваходно, уређени законом, и то: савет запослених (радни савет, комитет предузећа); представљање запослених у надзорном и управном одбору, директор запослених (радник директор). Неинституционални облици партиципације јављају се у облику: заједничког консултовања, програма побољшања квалитета, састанака тимова, итд. Институционални облици се, по правилу, обавезно формирају, док се неинституционални облици добровољно формирају у појединим друштвима или у одређеним привредним гранама.

Правни режим партиципација запослених у управном праву уређује се законом (ређе уредбама) или актима аутономног права (колективним уговорима о раду, статутима, плановима и програмима партиципације у друштву).

Наш Закон о предузећима од 1996. године, у одељку 15. под називом "Учешће запослених у управљању предузећем", уређује питања партиципације (чл. 82 - 85.). Законом се предвиђају следећи институционални облици партиципације: управни одбор, надзорни одбор и савет запослених. Приликом уређивања институционалних облика партиципације, у Закону о предузећима су предвиђена различита решења у зависности од својинског облика у коме се друштво оснива. У акционарском друштву с већинским друштвеним, односно државним капиталом, представници запослених, изабрани на начин предвиђен статутом, чине трећину управног одбора и надзорног одбора (чл. 83. ст. 1. ЗОП). Већинско чланство у управном и надзорном одбору не може се ни у ком случају стећи кумулацијом учешћа запослених по основу рада и по основу друштвеног, односно државног капитала. У циљу заштите приватног капитала, зако-

² *B.W. Lee: productivity and Employee Ownership, the Case of Sweden, Stockholm, 1989.*

нодавац је изричито предвидео да у овом случају представници запослених у управном и надзорном одбору се бирају на рачун броја представника друштвеног, односно државног капитала (чл. 83. ст. 3. ЗОП). То значи да већинско учешће у управном и надзорном одбору може се стећи само по основу већинског капитала, а никако кумулацијом учешћа запослених по основу рада и по основу својине (друштвене, односно државне).

У акционарском друштву с приватним, односно већинским приватним капиталом, запослени бирају у управни и надзорни одбор најмање једног представника, на начин одређен статутом (чл. 83. ст. 4. ЗОП). Пошто статут друштва доноси скупштина (орган власника), то у пракси у овим друштвима не треба очекивати већи број запослених у управном и надзорном одбору од броја предвиђеног Законом (један представник). Сматрамо да неједнакост у решавању истих питања у Закону о предузећима је у директној супротности са уставним начелом о равноправности запослених у предузећима свих својинских облика.

1.3. Положај управе

Власници акционарског друштва су основали друштво ради остваривања одређеног циља - стицања добити. Својим пословањем друштво треба да оствари тај циљ. За остваривање овог циља, поред осталог, битан је и начин на који се остварује управљачка функција у акционарском друштву. Власници акционарског друштва могу сами управљати друштвом, или могу управљачку функцију препустити стручњацима. Стручност у вршењу управљачке функције испољава се у раду управног одбора и директора и његовог стручног тима. Неопходан квалитет, стручност и професионалност у обављању управљачке функције постиже се саставом управног одбора. Законом о предузећима (чл. 261. ст.2.) је изричито предвиђено да чланови овог органа акционарског друштва могу да се бирају из реда акционара и запослених у друштву, као и из реда лица изван друштва. Сасвим је сигурно, да ће у управни одбор, као орган који има доминантан положај и највећи ауторитет у вршењу управљачке функције, бити бирана лица која располажу потребном стручношћу у погледу питања из надлежности овог органа (познати и признати стручњаци из области маркетинга, комерцијале, права итд.). Може се закључити да је, када је у питању остваривање функције управљања друштвом, својина основ укључивања у управљање друштвом, а остваривање циљне функције акционарског друштва критеријум за стварање органа друштва.

Чланови управе акционарског друштва који нису власници друштва (акционари) својим радом и залагањем у вршењу управљачке функције треба да допринесу успешном пословању друштва. Своју функцију они остварују у интересу друштва и у вођењу послова поступају са пажњом доброг привредника (доминација интереса друштва). Обавеза лојалности према друштву (чл. 268. ЗОП) забрањује члановима управе друштва који нису акционари да поверену функцију управљања друштвом врше помоћу преварених или противправних радњи, односно на непоштен начин у односу на своје друштво. Једном речју, чланови управе који нису акционари и чланови извршног одбора директора не смеју свој положај злоупотребити у случајевима када код њих нестане сукоб између њихових личних интереса и интереса друштва. Тим пре, јер према Закону о предузећима (чл. 61-269-271.) чланови управе за свој рад имају право на примања. Примања чланова управног одбора одређује скупштина. Законом о предузећима није предвиђено ко одређује примања директора, који заједно са управним одбором чини управу друштва. Наше радно законодавство (Савезни закон о основама радних односа, "Сл. лист СРЈ", бр. 29/96. и српски закон о радним односима, "Сл. гласник РС", бр.55/96) дозвољава могућност да зарада директора не буде предмет уређивања колективног уговора. Закон о предузећима (чл. 270.) установљава начело да примања чланова управе (зараде, накнада трошкова и друга плаћања) морају да буду у сразмери са задацима чланова управе и финансијским могућностима друштва. Сходно томе, ако се после одређивања примања чланова управе погоршају финансијске могућности друштва, скупштина друштва има право да смањи раније утврђена примања (чл. 271. ст. 1. ЗОП).

Успешно пословање друштва је, поред осталог, и заслуга управе друштва (управног одбора и директора) и директоровог стручног тима и доказ њиховог максималног залагања и стручности, професионалности и квалитета у обављању текуће управљачке функције. Такав однос чланова управе према вршењу управљачке функције треба посебно наградити. Статутом друштва може се предвидети за рад чланова управе и посебна стимулативна накнада (чл. 269. ЗОП). Она може бити у облику ограниченог учешћа чланова управе у добити друштва, у покривању одређених трошкова и сл. Висину стимулативне накнаде требало би одредити тако да она зависи од више фактора, и то: од задатака и извршених послова чланова друштва, од успешности пословања друштва и од финансијских могућности друштва. Питање стимулативне накнаде може се ближе уредити посебним уговором између члана управе и друштва, а у складу са Законом о предузећима и статутом друштва (чл. 273.).

Пошто бира чланове управног одбора, то скупштина акционарског друштва може опозвати члана управног одбора под условима одређеним статутом (чл. 263. ст. 1. ЗОП). Један од оправданих разлога за опозив члана управног одбора је пословање друштва са губитком. Члан управног одбора који је опозван без оправданог разлога има право на накнаду проузроковане штете, у складу са уговором (чл. 263. ст. 3. ЗОП).

Одредбама чланова 72-80. Закона о предузећима уређује се општа одговорност органа предузећа за штету. Законом (чл. 72. ст. 1) је предвиђено начело да чланови управе солидарно одговарају за накнаду штете коју својим одлукама проузрокују друштву, повериоцима и власницима, ако су те одлуке донете грубом непажњом или са намером да се штета проузрокује. Одредбама члана 272. ст. 1. Закона о предузећима, методом еnumerације, предвиђени су посебни случајеви одговорности чланова управе акционарског друштва. Тако, чланови управе акционарског друштва су дужни да друштву надокнаде штету, ако су супротно Закону: 1) вратили улоге акционара; 2) платили камате или дивиденде акционарима; 3) уписивали, стицали, узимали у залог или повлачили сопствене акције друштва или другог друштва; 4) издавали акције пре укупног плаћања номиналног или вишег емисионог износа; 5) поделили имовину друштва; 6) извршили плаћање кад настане платежна неспособност друштва или његова презадуженост; 7) издали акције код условног повећања капитала у супротности с одређеном намером или пре укупног плаћања њихове противвредности.

2. Унутрашња организација акционарског друштва (органи акционарског друштва)

Законом о предузећима (чл. 60.) је на општи начин уређено питање врсте органа предузећа и одређена њихова правна природа. Одредбама члана 60. предвиђено је;

- 1) да је скупштина орган власника;
- 2) да је управни одбор орган управљања;
- 3) да је директор орган пословођења;
- 4) да је надзорни одбор орган надзора;
- 5) да је извршни одбор директора помоћни и извршни орган директора.

Управни одбор и директор чине управу предузећа.

Када је у питању акционарско друштво, Законом о предузећима (чл. 248.) су предвиђени различити облици организационе структуре овог друштва. За одређивање организационе структуре

акционарског друштва значајна су два критеријума, и то: први, начин оснивања друштва; други, број запослених. Обавезни органи акционарског друштва које се оснива без упућивања јавног позива за упис и уплату акција (на симултани начин), су: скупштина и директор. Ако се акционарско друштво упућивањем јавног позива за упис и уплату акција (на сукцесиван начин), или се касније трансформише из друштва са нејавним уписом акција у друштво са јавним уписом акција, обавезни органи су: скупштина, управни одбор и директор.

У једноперсоналном акционарском друштву послове скупштине и директора обавља власник, ако одлуком о оснивању није другачије одређено (чл. 248. ст. 3. ЗОП). Када се као оснивач једноперсоналног акционарског друштва појављује правно лице, одлуком о оснивању друштва, по правилу, се предвиђа да ће функцију скупштине и управног одбора вршити управни одбор оснивача.

У акционарском друштву које има више од сто запослених бирају се управни одбор и надзорни одбор (чл. 65. ст. 1. ЗОП). Законом о предузећима (чл. 65. ст. 2.) предвиђен је изузетак у случају повезаних предузећа, када се надзорни одбор може образовати само на нивоу матичног предузећа, а у складу са законом и статутом матичног и зависног предузећа. У акционарском друштву у коме се не образују управни и надзорни одбор о питањима из надлежности ових органа одлучује орган орган одређен статутом.

Пошто се и фактору рада придаје адекватан значај, то запослени у друштву редовно учествују у одлучивању о одређеним питањима, али не о оним која се односе на вођење пословне политике. Ради се о питањима која су од непосредног интереса за запослене и о могућности запослених да заштите своја колективна права. Институционализовани представник фактора рада је савет запослених. Према Закону о предузећима (чл. 84.), савет запослених бира се у друштву које има више од 50 запослених. У друштву које има до 50 запослених функцију савета запослених врши представник запослених.

Када је у питању ефикасност унутрашње организације акционарског друштва (која се најнепосредније одражава на остваривање циљне функције друштва), у првом плану је поштовање два начела, и то: начела хијерархије органа друштва и начеле стриктне поделе надлежности, овлашћења и одговорности органа друштва.

Код акционарског друштва, као типичног представника друштва капитала, власници друштва су увек изван друштва, али у друштву имају увек хијерархијски водећу улогу. У том смислу, хијерархијски највиши је орган у коме власници средстава уложених у дру-

штво остварују своја права. То је скупштина. Као хијерархијски највиши орган акционарског друштва, у надлежности скупштине су најважнији сегменти управљачке функције у друштву. Она креира структуру осталих органа - два одбора (управног и надзорног) који ће остваривати функцију управљања и функцију надзора, а посредно креира и функцију пословођења, као извршног органа. У прилог томе говоре и одредбе чланова б1. и 249. Закона о предузећима. Према одредбама наведених чланова скупштина: доноси статут; утврђује пословну политику; усваја годишњи обрачун и извештаје о пословању; одлучује о расподели годишње добити и покрићу губитака; одлучује о повећању и смањењу основног капитала; одлучује о статусним променама, промени облика и престанку предузећа; бира и опозива чланове управног одбора, председника и чланове надзорног одбора, ревизора и ликвидатора и одређује им примања, односно накнаду; доноси пословник о раду; одлучује о промени права везаних за поједине класе и врсте акција; одлучује о остваривању захтева друштва према члановима управе, надзорног одбора или акционарима у вези са накнадом штете настале при оснивању друштва или вођењу послова; одлучује о заступању друштва у судским поступцима против чланова управе.

Управни одбор је, према Закону о предузећима, најважнији орган управљања друштвом. Он је конципиран тако да се обављање текуће управљачке функције од стране овог органа остварује максимално стручно и професионално. За разлику од скупштине, која се састаје ретко - најчешће једном годишње, по завршетку пословне године, и чији чланови - власници друштва најчешће не располажу потребном стручношћу за обављање управљачке функције, управни одбор обавља послове текуће управљачке функције стручно и професионално. У његовој најлежности су: припремање предлога одлука за скупштину и извршавање њених одлука; доношење општих аката које не доноси скупштина; старање о припреми годишњег обрачуна и усвајање периодичног обрачуна; припремање годишњих рачуноводствених исказа, извештаја о пословању и спровођењу пословне политике; предлагање расподеле добити; избор председника управног одбора из својих редова; постављање и разрешење директора; давање смерница директору за остваривање пословне политике, одлучивање о трајној пословној сарадњи и повезивању са другим предузећима; доношење инвестиционих одлука, ако статутом није другачије одређено; одлучивање о оснивању других предузећа, итд (чл. 62. ЗОП).

Ради обављања извршних функција из домена пословодства и заступања, управни одбор бира директора. Приликом избора ди-

ректора, управни одбор мора да води рачуна да лице које поставља за директора има све потребне квалитете за стручно и професионално обављање послова из своје надлежности. Према Закону о предузећима (чл. 63. и 265.), директор: организује и води пословање предузећа; заступа предузеће; стара се о законитости рада предузећа; обавља и друге послове који савезним законом, статутом или другим општим актима друштва нису стављени у делокруг других органа друштва. Директор је за свој рад одговоран управном одбору, али и скупштини. Однос управни одбор - директор је редован и непосредан.

Статутом акционарског друштва може се предвидети постојање извршног одбора директора. Извршни одбор директора је помоћни и извршни орган директора. Његови чланови се постављају и разрешавају на начин утврђен статутом. Чланови извршног одбора директора могу бити изабрани за чланове управног одбора акционарског друштва, с тим што број тих чланова не може прећи трећину чланова управног одбора (чл. 267. ЗОП).

Ради бољег увида у пословање друштва, скупштина бира чланове надзорног одбора. Основни задатак надзорног одбора је надзор над радом друштва. У том случају, према Закону о предузећима (чл. 64. и 278.), надзорни одбор: врши надзор над законитошћу рада управе предузећа и извршног одбора директора; прегледа периодичне и годишње обрачуне и утврђује да ли су сачињени у складу са прописима; утврђује да ли се пословне књиге и друга документа предузећа воде уредно и складу са прописима, а може их дати на вештачење; даје мишљење о предлозима за расподелу добити; разматра извештаје ревизора; има право да прегледа пословне књиге и документацију друштва, на начин утврђен статутом. Чланови надзорног одбора могу присуствовати скупштини и учествовати у расправи на скупштини акционара без права гласа. Послове из своје надлежности надзорни одбор обавља на сопствену иницијативу или на захтев мањинских акционара по капиталу, као и на захтев поверилаца друштва чија потраживања износе најмање десетину основног капитала (чл. 277. ЗОП).

На основу напред изложеног могу се извући одређени закључци.

Прво, прама Закону о предузећима у акционарском друштву постоје две врсте органа, и то: обавезни органи (директор) и факултативни органи (извршни одбор директора).

Друго, организациона структура акционарског друштва је изведена на својинској и функционалној основи. Својина над друштвом је основ укључивања власника у управљање друштвом.

Остваривање циљне функције предузећа (стицање добити) је основ стварања органа у друштву и разграничења њихове надлежности, али и фактор ограничења својинских права власника друштва у смислу остваривања њихове управљачке функције друштвом. Власници друштва, вођени економским разлозима пословања друштва, остваривање управљачке функције у пракси, по правилу, препуштају стручњацима за тај посао. Они су свесни чињенице да унутрашња организација друштва мора бити ефикасна и прецизна. Да би се то постигло, остваривање управљања друштвом мора се вршити стручно, професионално и квалитетно. У настојању да се појача стручност и професионалност у обављању текуће управљачке функције и извршних функција у области пословодства и заступања, као и да се обезбеди стручан надзор над радом друштва, формирају се стручно-функционални органи друштва.

Скупштина је хијерархијски највиши орган управљања акционарским друштвом. Међутим, у нашем праву, као и у упоредном праву, акценат је стављен на управу предузећа. Сходно томе, нека овлашћења која су раније била у надлежности скупштине, стављена су у надлежност управног одбора. Управа друштва (управни одбор и директор) врше, по правилу, текућу управљачку функцију. Тако је остваривање управљачке функције у акционарском друштву, по правилу, одвојено од својине над друштвом.

Треће, Закон о предузећима разликује функцију пословодства од функције заступања. Функцију пословодства обављају два органа, и то: управни одбор и директор. Управни одбор доноси стратешке одлуке у вези са пословодством, али је овлашћен да директору даје неопходна упуства и смернице у погледу извршења стратешких одлука. Директор друштва неопходно и самостално, у оквиру донетих смерница управног одбора, организује и спроводи процесом рада у друштву. Директор је законски заступник друштва.

Четврто, надлежност органа акционарског друштва уређена је на императивној основи, па се као таква не може статутом мењати, одузети или допуњавати. Приликом уређивања надлежности органа акционарског друштва законодавац је водио рачуна о начелу стриктности поделе надлежности, овлашћења и одговорности органа друштва. У том смислу, сваки орган акционарског друштва има своја оригинална и неotuђива овлашћења. Захваљујући томе, онемогућено је интервенисање (мешање) једног органа у надлежност другог органа, чак и кад је у питању орган који је у статусном смислу "изнад" тог органа. Сваки орган акционарског друштва је суверен и хијерархијски највиши у оквиру своје надлежности одређене законом и статутом друштва. Само у Законом одређе-

ним случајевима могуће је делегирање надлежности. На пример, према одредбама члана 266. Закона о предузећима, статутом друштва може се предвидети да управни одбор може обављање одређених послова из своје надлежности поверити директору, односно председнику управног одбора. право на обављање поверених послова може бити опозвано у свако доба. Директор, односно председник управног одбора је дужан да у року утврђеном статутом подноси управном одбору извештај о обављању поверених послова.

Dara Milenović, LL.D.

ON SOME ASPECTS OF JOINT STOCK COMPANY MANAGEMENT

A joint stock company is a legal personality and has a legal status hence. It independently disposes of its own property, which is legally separated from the property of its members (owners), and it is independently responsible for the obligations it has assumed, too. The company owners (stockholders) are always outside of it, and they establish the company in order to draw a profit through its transactions. The company is managed by its owners (stockholders). The owners of a joint stock company effectuate their right to management through certain organs - the company assembly and managing board. The employees take part in the company management in accordance with the Law and the Articles of Association, as a successful operation of the company is of their vital interest. The Law generally defines the company type and administrative bodies, and their legal character, whose operations should contribute to the achievement of the goals for which the company has been set up - gaining of profits.

Key words: joint stock company, stockholders, minority stockholders, employees, company organs.